

PRILOG RAZVOJU SUVREMENE TRANSLATOLOGIJE

Nataša Pavlović
UVOD U TEORIJE PREVOĐENJA

Zagreb; Leykam international, 2015.

Jedan od važnijih znanstvenih i izdavačkih događaja u hrvatskom prevoditeljstvu jest objavljivanje monografije *Uvod u teorije prevođenja*, autorice Nataše Pavlović, izvanredne profesorice na Odsjeku za anglistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Knjiga je objavljena 2015. godine u izdanju nakladnika Leykam international. Urednik biblioteke je akademik Boris Senker, a recenzenti su izv. prof. dr. Goranka Antunović i doc. dr. Mateusz-Milan Stanojević, ugledni filolozi i translatoLOGIJI s Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Za širok krug čitatelja treba reći da hrvatska znanost o prevođenju oskudijeva znanstvenim radovima i publikacijama s područja prevoditeljstva ili translatoLOGIJI, pa je znanstvena monografija Nataše Pavlović dragocjena za teoriju i praksu prevođenja kao povijesnog modela komuniciranja, a u zadnjih pola stoljeća i kao mlada znanstvena disciplina obilježena brojnim heterogenim paradigmama.

Dakle riječ je o pionirskom radu, koji na sustavni i pregledni način promišlja prevođenje kao komunikacijski fenomen i društveno značajnu djelatnost, koja ne samo da olakšava sporazumijevanje između različitih naroda i gospodarsko-političkih sustava nego i obogaćuje naše znanje približavajući nam upravo kroz prijevod različite kulture, poglede i perspektive realnosti. U svijetu se godišnje prevedu milijuni stranica različitih struč-

nih i književnih tekstova, što govori o značenju prevođenja u procesu globalizacije. Autorica predstavlja i analizira područje translatoLOGIJI s aspekta aktualnih teorija, ali i prakse, naglašavajući značenje međukulturne komunikacije. Iako je u povijesti ljudskog roda prevođenje imalo ključnu ulogu u procesu sporazumijevanja i posredovanja informacija u političkom, gospodarskom, znanstvenom i kulturnom životu, prevoditeljstvo se na europskim sveučilištima akademizira tek sredinom prošlog stoljeća kao posljedica pojačane internacionalizacije međunarodnih korporacija, ali i uspostavljanjem novih političkih institucija, kao primjerice Europske unije, Europskoga parlamenta, Europske centralne banke. Svakako je potrebno spomenuti da je prevoditeljstvo kao znanstvena disciplina dobilo dodatni vjetar u leđa neuspjehom strojnog prevođenja sredinom 20. stoljeća (ALPAC, 1966). Na hrvatskim je sveučilištima prevoditeljstvo još uvijek inkorporirano u filološke odsjeke i nije uspjelo u svom pokušaju emancipacije kao samostalne akademske discipline, kao primjerice u susjednim zemljama – Italiji, Austriji i Sloveniji, gdje je znanost o prevođenju uspjela pridobiti adekvatnu institucionalizaciju i zaslužen status na brojnim sveučilištima. Ova je publikacija značajan doprinos razvoju prevođenja – pismenog i usmenog – jer ukazuje na heterogenost prevodilačkih teorija i kompleksnost pre-

vodilačke prakse. Cilj je monografije upoznati znanstvenu i stručnu javnost, prije svega studente, prevoditelje i lingviste s ključnim pristupima u teoriji prevođenja, ulogom prevoditelja i njegovim kompetencijama, modelima prijevodnog procesa i prevođenjem u obliku lokalizacije, tj. kulturno-jezične adaptacije na način koji može poslužiti kao vodič u prevoditeljskoj teoriji i praksi.

Knjiga je podijeljena u ukupno šest koherentnih poglavlja: 1. *Uvod*; 2. *Prijevod kao tekst*; 3. *Prijevod kao društveni i kulturni artefakt*; 4. *Prevoditelj kao stručnjak*; 5. *Prevođenje kao proces*; 6. *Prevođenje kao lokalizacija*. Na početku se nalazi kratak *Predgovor*, a na kraju *Literatura*, *Kazalo imena*, *Kazalo pojmova* i *Bilješka o autorici*. Svako se poglavlje raščlanjuje na manja potpoglavlja.

U *Predgovoru* su ukratko opisani put i motivacija za nastanak ove vrijedne publikacije, koja je rezultat autoričina višegodišnjega znanstvenog proučavanja područja teorije prevođenja na priznatim sveučilišnim centrima u Španjolskoj (Tarragona) i Danskoj (Kopenhagen), gdje je iz navedene oblasti doktorirala, a ujedno je imala mogućnost *uživo* upoznati ključne tvorce i idejne nositelje suvremenih teorija prevođenja, kao što su primjerice Gideon Toury, Theo Hermans, Andrew Chesterman, Michael Cronin, Christiane Nord, Anthony Pym, Gyde Hansen i mnogi drugi. Nakon uvodnih napomena o povijesti prevođenja u knjizi se prikazuju i definiraju nastanak, naziv, status, struktura i ciljevi discipline te se iznose vrste i modaliteti prevođenja. Poznato je da se prevođenje klasificira prema različitim kriterijima: pismeno, usmeno, stručno, književno, simultano,

konsekutivno, sinkronizacija, podslovljavanje, videoprevođenje, prevođenje za javne službe, što zapravo govori o kompleksnosti problematike ove relativno mlade znanstvene discipline.

Drugo poglavlje je posvećeno *Prijevodu kao tekstu*, u kojem autorica na zanimljiv način objašnjava različite prijevodne postupke, metode i strategije u svjetlu prijevodne ekvivalencije. Sredinom prošlog stoljeća dominirala je lingvistička paradigma koja je pokušavala odrediti odnos između izvornog i ciljnog jezika, tražeći svoje znanstveno uporište u kontrastivnoj i strukturalnoj lingvistici. Ekvivalencija je u okviru teorije prevođenja jedan od najčešće analiziranih fenomena jer promatra jezike kao različite i nepodudarne sustave u kojima pojedine riječi dobivaju svoje značenje tek u određenom kontekstu. Stoga se ekvivalencija može ostvariti na različitim razinama, a svako značajnije odstupanje u procesu prekodiranja iz izvornog u ciljni jezik možemo označiti kao pomak u obliku opisnoga prijevoda, dodavanja, izostavljanja, kompenzacije ili parafraze.

U trećem poglavlju autorica definira *Prijevod ako društveni i kulturni artefakt* i govori o tome da prevođenje nije samo lingvistički fenomen već uvijek i sraz dviju kultura. U prvi plan svoga istraživanja stavlja kulturni obrat u teoriji prevođenja, koji analizira kulturne asimetrije s pozicije moći i ideologije te njihov utjecaj na brojna prijevodna rješenja. Posebno se pritom naglašava značenje feminističkih i postkolonijalnih studija, a Venutieva nevidljivost prevoditelja i podomaćeni prijevodi samo dokazuju marginalni društveni status prevoditelja u kontekstu postojeće globalne hegemonije.

Četvrto poglavlje posvećeno je prevoditelju kao višejezičnom, stručnom, etičkom i komunikativno odgovornom biću. Uz odlične jezične kompetencije profesionalni prevoditelji morali bi posjedovati i druge vještine te znanja kao što su međukulturne sposobnosti, tematska i stručna znanja, tehnološke vještine ali i menadžerske spretnosti. Osim toga trebali bi biti u stanju sagledati moguće posljedice svoga prevoditeljskog rada, zaštititi poslovne partnere od eventualne štete te pokušati izbjeći negativne posljedice prevođenja poštujući etički i moralni kodeks poslovanja te lojalnost u odnosu na sve sudionike u procesu prevođenja. To, dakako, nije sposobnost s kojom se netko rađa, već se mora usvojiti postupno u procesu akademskog obrazovanja. Svoju profesiju prevoditelji obavljaju u dogovoru sa sudionicima komunikacijskog procesa kao ravnopravni partneri i stručnjaci za posredovanje u višekulturnom okruženju uz odgovarajuću kvalifikaciju. Svaka radna kultura obilježena je tradicijom, običajima, konvencijama, stereotipima i predrasudama izvornog i ciljnog jezika, a način i strategija prevođenja podređeni su svrsi, tj. *skoposu*.

U petom se poglavlju autorica bavi prevođenjem kao procesom u kojem prevoditelj donosi vlastite odluke na temelju svojih kognitivnih sposobnosti. Autorica na transparentan način objašnjava pojedine strategije, stilove i faze prevođenja u svrhu konstruktivnih i optimalnih prijevodnih rješenja.

Šesto se poglavlje pod nazivom *Prevođenje kao lokalizacija* fokusira se na suvremene prevoditeljske alate poput prijevodnih memorija i terminoloških baza podataka te na razvoj strojnog prevođenja,

što znatno utječe na ulogu i kompetencije prevoditelja u digitalno doba, odnosno mijenja ih. Promjene na području tehnologije posljedično se reflektiraju na poimanje prevođenja kao transkulturnoga komunikacijskog procesa uvjetovanog kvalitetom, brzinom i financijskim efektima. Zadnjih desetljeća svjedoci smo činjenici da se prevoditeljstvo zbog prevođenja prvenstveno digitalnih sadržaja razvija u ozračju Interneta, tehnologije te korpusne lingvistike. U vremenima migracijske krize na značajnu dobiva djelatnost sudskih tumača u funkciji prevođenja za javne službe, ali i simultano prevođenje na brojnim svakodnevnim međunarodnim skupovima.

Recentno djelo *Uvod u teorije prevođenja* otvara mnoga pitanja o tom kamo ide hrvatsko i evropsko prevoditeljstvo s teorijskog i praktičnog aspekta i je li napredovalo otkad je na hrvatskom jeziku objavljena prva knjiga s područja teorije prevođenja (1978) priznatog translatoologa profesora Vladimira Ivira, autoričina velikog uzora i mentora. Nataša Pavlović kroz holistički pristup analizira i redefiniira znanost o prevođenju naglašavajući prijevod kao tisućljetni praktični model komuniciranja i društveno-kulturni artefakt, koji u doba globalizacije i lokalizacije dobiva zasluženu znanstvenu dimenziju, uvjetovanu prvenstveno razvojem jezičnih tehnologija, prevodilačkih alata i intenzivne međunarodne komunikacije. Zaključno se može reći da je autorica izradila vrijednu zbirku translatooloških dostignuća i podataka, od kojih je uspješno izgradila most između teorije i prakse u području svojega dugogodišnjeg istraživanja i aktivnoga djelovanja. Autorica je uspjela odgovoriti na neka teorijska pitanja translatoologije otvorivši nam poglede

na tu znanstvenu disciplinu, koja je u Hrvatskoj dosad samo nedostatno tematizirana i obrađivana kao sporedna grana primijenjene lingvistike. Knjiga je svakako

hvale vrijedan doprinos razvoju i promicanju prevoditeljske misli i znanosti te nezaobilazan poticaj za daljnja istraživanja na ovim prostorima.

Vlasta Kučić